

Päiväpetolintujen ja pöllöjen esiintyminen Vantaalla vuosina 2001–2014



Kanahaukkapoikue Vantaalla 18.6.2005 © Tapio Solonen

Päiväpetolintujen ja pöllöjen esiintyminen Vantaalla vuosina 2001–2014

Tapio Solonen

Sisältö

Johdanto	2
Aineisto ja menetelmät	2
Päiväpetolinnut	3
Mehiläishaukka	3
Ruskosuohaukka	3
Kanahaukka	4
Varpushaukka	5
Hiirihaukka	6
Tuulihaukka	6
Nuolihaukka	7
Pöllöt	8
Huuhkaja	8
Varpuspöllö	9
Lehtopöllö	9
Viirupöllö	10
Sarvipöllö	10
Helmipöllö	11
Tulosten tarkastelua	12
Suuntauksia	12
Petolintujen tulevaisuus Vantaalla	13
Suojelu, hoitotoimet ja seuranta	13
Kirjallisuus	14
Liitteet	

Johdanto

Petolinnut ovat monipuolisia elinympäristönsä laadun ilmentäjiä. Niiden esiintyminen ja hyvinvointi kertovat monin tavoin ympäristön tilasta myös ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Monimuotoinen, turvallinen ja puhdas elinympäristö voi ylläpitää monimuotoisen linnuston, jossa ylimpinä laadunvalvojina ovat ympäristötarpeiltaan vaateliaat petolinnut. Tiukkojen elinympäristövaatimustensa takia monet petolintulajit kuuluvat valtakunnallisesti – ja vieläkin useammat lajit pienemmän alueen puitteissa alueellisesti – uhanalaisten tai silmälläpidettävien lajien joukkoon (Rassi ym. 2010, Solonen 2010).

Vantaalla uhanalaisten lintulajien esiintymistä kartoitettiin vuosina 1986–1991 koko kaupungin alueella (Solonen 1991, 1992). Vuonna 1997 tietoja täydennettiin siihen mennessä kertyneillä uusilla havainnoilla. Tutkimuksessa todettiin suurimman osan Vantaan alueellisesti uhanalaisista lintulajeista olevan metsälintuja. Uhanalaisimpiin kuuluivat vanhojen kuusi- ja lehtimetsien asukkaat. Sopivien elinympäristöjen väheneminen näytti uhkaavan monia lajeja. Lähes kolmannes tiedossa olleista alueellisesti uhanalaisten lajien pesäpaikoista tuhoutui metsänkäsittelyn tai rakentamisen seurauksena. *Vantaan haukkametsätutkimus* (Solonen 2000, 2003) oli jatkoa edellä mainituille selvityksille. Siinä keskityttiin erityisesti kookkaiden haukkojen suosimiin varttuneisiin metsiin.

Tämän yhteenvedon tarkoituksena on tarkastella päiväpetolintujen ja pöllöjen esiintymistä Vantaalla vuosituhannen vaihteen jälkeen. Raportissa käsitellään kaikki Vantaalla pesivät petolintulajit, jotka ovat mehiläishaukka, ruskosuohaukka, kanahaukka, varpushaukka, hiirihaukka, tuulihaukka, nuolihaukka, huuhkaja, varpuspöllö, lehtopöllö, viirupöllö, sarvipöllö ja helmipöllö.

Aineisto ja menetelmät

Selvityksen aineisto on koottu Vantaalla vuosina 2001–2014 pääosin valtakunnallisen petolintuseurannan (esim. Honkala ym. 2014) havainnoinnin yhteydessä. Lisäksi on huomioitu kaikki muutkin tietoon tulleet petolintujen pesintään viittaavat havainnot. Havainnot on liitetty lähimpiin lajille tyypillisiin pesimäympäristöihin, jotka on rajattu lajin pesimäaikaisiksi *esiintymisalueiksi*. Käytännössä rajatut alueet vastaavat suurin piirtein lintujen *pesimäpiirejä* eli reviirejä. Useimmiten itse pesintää ei kuitenkaan ole saatu varmistettua pesien etsinnän työläyden takia. Kaikki alueet eivät ole olleet joka vuosi asuttuja ja linnut ovat voineet siirtyä lähialueelta toiselle. Vuosittain asuttujen esiintymisalueiden perusteella arvioidaan tutkittujen lajien kokonaiskantojen suuruudet Vantaalla ja tarkastellaan 14 vuoden kuluessa tapahtuneita muutoksia.

Päiväpetolinnut

Vantaalla esiintyy säännöllisesti viisi metsissä elävää päiväpetolintulajia. Varttuneita metsiä suosivat lajit, mehiläis-, kana- ja hiirihaukka, ovat näistä tämän selvityksen kannalta tärkeimmät (Liitteet 1–3). Raportissa käsitellään myös nuorempia metsiä suosiva varpushaukka sekä avoimemmissa ympäristöissä elävät ruskosuohaukka, tuulihaukka ja nuolihaukka.

Mehiläishaukka

Mehiläishaukka pesii harvalukuisena etenkin rehevissä kuusisekametsissä ja kuusikoissa koko Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Laji on pesimäaikaan melko huomaamaton, vaikka se ei erityisemmin näytä karttavan ihmisen läheisyyttä tiiveimpiä asutusalueita lukuunottamatta. Niinpä se voi pesiä huomaamatta vaikkapa omakotitalon takapihalla. Pesä on tavallisesti kuusessa, joskus männyssä tai lehtipuussa. Pesäalustaksi kelpaa oman risurakennelman lisäksi myös vanha kana- tai hiirihaukan pesä. Itse pesämetsikkö voi vaihdella nuorehkosta lehtimetsästä varttuneeseen kuusikkoon, mutta laajaan elinpiiriin kuuluu monenlaisia muitakin maastokuvioita eri-ikäisine metsikköineen ja niitä rikkovine avomaineen. Uudellamaalla mehiläishaukan pesimätiheys on yleensä korkeintaan 5–6 reviiriä/100 km². Mehiläishaukka kuuluu Etelä-Suomen metsien peruslajistoon. Sen kanta näyttää viime aikoina selvästi taantuneen niin Uudellamaalla (Solonen ym. 2010) kuin koko maankin puitteissa (Honkala ym. 2014).

Vantaalta tunnetaan ainakin 19 mehiläishaukan esiintymisaluetta, joista osa voi olla saman reviirin vuosittain hieman muuttuneita painopistealueita (Taulukko 1, Liite 1). Vuosina 2001–2014 asutuksi todettiin vuosittain 1–8 reviiriä. Näistä neljältä on löytynyt pesä tai poikue. Ainakin viiden reviirin pesimäympäristö on heikentynyt hakkuiden tai rakentamisen seurauksena.

Mehiläishaukka viettää pesimäaikaan piileskelevää hiljaiseloä, joten sen havainnointi ja runsauden arviointi ei ole kovin helppoa. Lintujen pesimättömyys ja pesinnän epäonnistuminen on myös tavallista. Pitkäikäisinä ja paikkauskollisina lintuina mehiläishaukat kuitenkin voivat elää vuodesta toiseen samoilla alueilla. Viime vuosien havaintojen perusteella Vantaalla asustanee nykyisin vain viitisen mehiläishaukkaparia.

Ruskosuohaukka

Ruskosuohaukka pesii Uudellamaalla epätasaisesti ja harvalukuisena rehevien merenlahtien ja sisävesien kosteikoissa (Solonen ym. 2010). Saalistavat linnut liikkuvat laajalla alueella rannoilla ja viljelysmailla pesimäalueiden ulkopuolellakin, eivätkä pesivät ja pesimättömät linnut ole niiden joukosta helposti erotettavissa. Pesä on tavallisesti vaikeakulkuisen ruoikon kätöksessä. Parhailla alueilla voi useampia pareja pesiä lähellä toisiaan, mutta yleistä pesimätiheyttä säätelee voimakkaasti sopivien kosteikkojen esiintyminen. Sellaisia on Uudellamaalla erityisesti siellä täällä rannikon tuntumassa.

Laajoilta alueilta ruskosuohaukalle sopivat pesimäympäristöt puuttuvat. Koko Uudenmaan keskimääräinen pesimätiheys jää siten alhaiseksi, vain n. 0,5 reviiriin/100 km².

Ruskosuohaukka on Uudenmaan pesimälinnustossa verraten uusi tulokas viime vuosisadan alusta. Aluksi kanta kasvoi vähitellen, mutta myöhemmin tapahtui selvää taantumista. Viime aikoina todettu maamme kannan vahvistuminen (Honkala ym. 2014) näkyy hienoisena kannankasvuna myös Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Vantaalla ruskosuohaukalle sopivia pesimäympäristöjä on vähän, mutta ainakin yksi pari näyttää viime vuosina vakiintuneen alueen linnustoon (Taulukko 1).

Taulukko 1. Päiväpetolintujen esiintymisalueiden kokonaismäärät ja asutuiksi todettujen reviirien määrät Vantaalla vuosina 2001–2014.

Laji	Alueita	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mehiläishaukka	19	5	2	8	3	2	4	6	3	2	1	4	3	5	2
Ruskosuohaukka	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1
Kanahaukka	28	7	3	9	3	6	12	10	12	11	14	18	16	15	11
Varpushaukka	40	10	7	13	6	10	8	8	8	7	6	6	10	11	9
Hiirihaukka	15	3	2	2	1	3	5	4	3	3	1	5	5	4	5
Tuulihaukka	11	0	1	0	1	0	2	1	0	3	2	5	4	7	8
Nuolihaukka	32	1	2	5	5	5	8	10	5	9	10	11	1	15	13

Kanahaukka

Kanahaukka pesii Uudellamaalla harvalukuisena varttuneissa kuusisekametsissä ja kuusikoissa (Solonen ym. 2010). Pesäpaikan luonteenomaisin ympäristö on laajan metsäalueen kätkössä oleva vanha ikikuusikko, mutta sellaisten niukkuudesta johtuen haukat joutuvat tyytymään myös muunlaisiin metsiin. Niinpä pinta-alaltaan vallitsevien talousmetsien nuorentuessa vilkkaan hakkuutoiminnan seurauksena pesäpaikat keskittyvät nykyisin paljolti suojelualueille ja talousmetsien yhä pieneneviin ja entistä lyhytaikaisempiin kypsän metsän sirpaleisiin. Laajaan elinpiiriin kuuluu kuitenkin monenlaisia maastokuvioita, eri-ikäisiä metsikköjä ja niitä rikkovia avomaita. Tärkeimpien saaliseläinkantojen heikentyessä metsäympäristöjen epäsuotuisan kehityksen seurauksena haukat näyttävät yhä enemmän viihtyvän ja menestyvän myös paremmin saalistusmahdollisuuksia tarjoavassa ihmisasutuksen piirissä ja pesivän asutuksen puristuksessa säilyneissä pienissäkin metsiköissä ja puistoissa, jotka tarjoavat sopivia pesäpuita (Solonen 2007, 2008, 2012). Vainon ja aktiivisen häirinnän vähentyessä ihmisen läheisyydellä ei näytä enää olevan sellaista karkottavaa vaikutusta kuin aikaisemmin.

Tukevarakenteinen pesä on tavallisesti kuudessa, joskus männyssä tai lehtipuussa. Kanahaukka käyttää pesänsä rakennus- ja alustana myös muiden petolintujen vanhoja pesiä. Uudellamaalla pesimätiheys on tavallisesti 3–4 reviiriä/100 km² (Solonen ym. 2010).

Kanahaukka kuuluu Uudenmaan vanhaan metsälinnustoon. Kanta näyttää selvästi taantuneen, ja laskeva suuntaus on jatkunut koko maassa viime vuosiin saakka (Honkala ym. 2014). Tästä huolimatta kanahaukka ei ole saanut turvakseen normaalia rauhoitusta voimakkaampaa lainsuojaa, ja sitä onkin pidetty meillä toistaiseksi uhanalaisena vain paikallisesti (Solonen 1992). Viimeaikainen yleinen kannan taantuminen ei kuitenkaan näy Uudellamaalla selvästi (Solonen ym. 2010), koska olosuhteiden heikentyessä syvemmällä metsissä kanahaukat ovat entistä enemmän siirtyneet taajamien puistometsiin ja asutuksen läheisyyteen (Solonen 2012, 2014).

Vantaalta tunnetaan 28 kanahaukan pesimäaikaista esiintymisaluetta (Taulukko 1, Liite 2). Alueiden ja asuttujen reviirien määrä on selvästi kasvanut viime vuosien aikana. Toisaalta taas hyvien pesimämetsiköiden määrä on vähentynyt. Osa uusista reviireistä saattaa olla vasta vakiintumassa tai pesimättömien lintujen hallinnassa. Vuosina 2001–2014 kanahaukan pesintä varmistettiin yhdeksällä esiintymisalueella, mikä on hieman vähemmän kuin aikaisemmalla tarkastelujaksolla (12). Ainakin kolmannes vanhoista pesimäreviireistä on tuhoutunut ja kolmanneksen ympäristö on heikentynyt hakkuiden ja rakentamisen seurauksena.

Viime vuosina (2001–2014) Vantaan kanahaukkakannan suuruus näyttää selvästi kasvaneen. Parhaimmillaan asutuksi todettujen reviirien määrä on ollut lähes 20. Kannan arviointia kuitenkin vaikeuttaa monien reviirien sijaitseminen kaupungin rajojen tuntumassa, jolloin havaittujen lintujen pesäpaikat saattavat sijaita naapurikuntien puolella. Erityisesti Helsingin kanahaukkakanta on viime vuosina vahvistunut huomattavasti (Solonen 2012, 2014). Pääosin Vantaan puolella asustanee noin 15 paria.

Varpushaukka

Varpushaukka pesii Uudellamaalla melko harvalukuisena nuorenpuoleisissa havu- ja sekametsissä (Solonen ym. 2010). Pesäpaikat ovat tavallisesti vaihtelevien metsäalueiden tiheäkasvuisissa korpipainanteissa, missä kituliaasti varttunut kuusikko ja usein sen lomassa kasvavat lehtipuut tarjoavat suojaa kookkaampien petolintujen vierailuja vastaan. Luonnontilaiset korvet ovat nykyisin harvinaisuuksia, mutta sopivasti raapaistu oja, rajalinja tai harvennus voivat tehdä ylitieheästä korpikuusikosta jopa entistä houkuttelevamman parantamalla pesivien haukkojen lentolinjoja. Varpushaukat pesivät myös muissa ilmeeltään korpipainanteiden kaltaisissa ympäristöissä, jollaisia on soiden reunoissa, hylätyillä, umpeenkasvaneilla peltotilkuilla ja talousmetsien taimikoissa. Vaikka kuusikkoisuus on meillä varpushaukan pesäpaikan tyypillinen piirre, nykymetsien taimikoissa näyttää jopa yksittäinen kuusi mäntyvaltaisessa ympäristössä riittävän. Itse pesimämetsikkö voi olla hyvinkin suppea-alainen, eikä sen ympäristölläkään ole niin väliä, kunhan lähistöllä vain on tarjolla riittävästi sopivaa linturavintoa. Niinpä varpushaukka pesiikin erilaisten metsäalueiden lisäksi myös taajamien pienissä metsiköissä, joita ei ole hoidettu liian puistomaisiksi. Hatara risupesä on useimmiten kuudessa, harvoin männyssä tai koivussa. Pesimätiheys on kymmenkunta reviiriä/100 km².

Varpushaukka on Uudellamaalla vanha pesimälaji. Niin Uudenmaan (Solonen 2014) kuin valtakunnallinenkin (Honkala ym. 2014) pesimäkannankehitys näyttää viime aikoina kääntyneen laskuun. Pesimäkannan heikkeneminen saattaa kuitenkin olla ainakin osittain näennäistä, ja vaikutelma voi johtua seurannan puutteista ja lintujen pesimäympäristöjen muutoksista.

Vantaalta tunnetaan vuosilta 2001–2014 ainakin 40 varpushaukan esiintymisaluetta (Taulukko 1). Alueiden määrä on pikkuhiljaa lisääntynyt lintujen asuttaessa uusia alueita vanhojen pesimäpaikkojen tuhouduttua tai ympäristöjen muututtua metsien varttuessa lajille sopimattomiksi. Todellisuudessa varpushaukan pesimäalueita voi olla enemmänkin, koska pienialaisissa, nuorehkoissa metsäkuvioissa sijaitsevia pesimäpaikkoja on saattanut jäädä löytymättä. Hyvien, perinteisten pesäpaikkojen määrä näyttää olevan vähenemässä, mutta toisaalta laji saattaa pesiä melko vaatimattomissakin metsiköissä. Viime aikoina Vantaan varpushaukkakanta lienee kokonaisuudessaan jonkin verran taantunut. Nykyinen kannanarvio on kymmenkunta paria. Vuosina 2001–2014, etenkin jakson loppupuolella, lajin pesinnän seuranta on kuitenkin ollut puutteellista.

Hiirihaukka

Hiirihaukka pesii harvalukuisena varttuneissa kuusisekametsissä ja kuusikoissa koko Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Pesimämetsikön suhteen se ei ole yhtä vaateliias kuin kanahaukka, mutta molemmat lajit pesivät usein samankaltaisissa vanhan metsän saarekkeissa. Pesäpaikat ovat tavallisesti lähellä peltoja, soita tai hakkuuaukeita, joilla haukat saalisteleval. Kookas risupesä on yleensä melko korkealla tukevaoksaaisessa havu- tai lehtipuussa. Hiirihaukka käyttää pesänsä rakennus- ja alustana myös muiden petolintujen vanhoja pesiä. Pesimätiheys on nykyisin yleensä enintään viitisen reviiriä/100 km².

Hiirihaukka kuuluu Uudenmaan vanhaan pesimälinnustoon. Ihmisen läheisyys on usein vaikuttanut kielteisesti sen esiintymiseen. Viime vuosikymmeninä kannankehitys on ollut selvästi taantunut niin Uudellamaalla (Solonen 2014) kuin valtakunnallisestikin (Honkala ym. 2014).

Vantaalta tunnetaan viime vuosilta 15 hiirihaukan esiintymisaluetta (Taulukko 1, Liite 3). Pesiä on löytynyt vain neljältä reviiriltä. Asutuksi todettujen reviirien määrä on pysynyt koko seurantajakson ajan pienenä. Ainakin kolmella reviirillä tunnetut pesäpaikat ovat tuhoutuneet ja viiden pesimäalueen tila on heikentynyt hakkuista johtuen.

Tehtyjen havaintojen perusteella Vantaan hiirihaukkakanta olisi nykyisin viitisen paria. Tyhjillään säilyneet vanhat pesäpaikat ja viime vuosien niukoista myyräkannoista johtuva heikko ravintotilanne viittaavat siihen, että haukat olisivat todella vähentyneet. Kuitenkin on myös mahdollista, että ainakin osa pareista on siirtynyt kaupungin rajojen ulkopuolelle.

Tuulihaukka

Uudellamaalla tuulihaukka pesii harvalukuisena ja vuosittain vaihtelevasti lähinnä alueen pohjois- ja keskiosissa (Solonen ym. 2010). Muualla tuulihaukan pesintä on selvästi

satunnaisempaa ja laji näyttää vieläkin puuttuvan joidenkin kuntien vakiintuneesta pesimälinnustosta.

Suosituinta pesimäympäristöä ovat avarat viljelysalueet laajoine peltoineen, pienine metsikköineen ja latoineen. Ladoilla on aivan erityinen merkitys tuulihaukan pesinnälle. Perinteisten, metsäsaarekkeiden tai pellonreunojen männyissä tai kuusissa sijaitsevien, vanhojen variksen ja harakan pesien sijaan laji näyttää nykyisin valitsevan pesäpaikakseen useimmiten ladon seinään kiinnitetyn pöntön. Parhailla pesimäalueilla pesäpaikat voivat sijaita melko lähellä toisiaan, jolloin paikallinen pesimätiheys voi nousta korkeaksi. Laji on kuitenkin edelleen enimmäkseen hyvin harvalukuinen ja puuttuu laajoilta alueilta. Näin keskimääräinen tiheys Uudellamaalla jäänee yleensä reilusti alle yhden parin/100 km².

Tuulihaukka oli vielä viime vuosisadan puolivälin tienoilla peltomaisemiemme tunnuslintuja ja ehkä runsaslukuisin, mutta ainakin näkyvin päiväpetolintumme. Kanta taantui voimakkaasti 1900-luvun puolivälin jälkeen niin Uudellamaalla kuin koko maassakin, eikä viimeaikainen kannan elpyminen (Honkala ym. 2014, Solonen 2014) ole vielä ulottunut eteläisimmälle rannikolle. Vuosittaiset kannanvaihtelut voivat olla huomattavia ja viimeaikainen kannankehitys näyttää muuttavan tilannetta nopeasti.

Vantaalle tuulihaukka palasi pitkän poissaolon jälkeen 2000-luvulla ja ensimmäinen pesintä varmistettiin vuonna 2009 (Taulukko 1). Tämän jälkeen esiintyminen on ollut säännöllistä ja reviirimäärä on kasvanut. Tarkastelujakson loppuun mennessä reviirien määrä oli kohonnut kahdeksaan, mutta osa linnuista on todennäköisesti ollut pesimättömiä. Pesintä on varmistettu seitsemällä esiintymisalueella.

Nuolihaukka

Nuolihaukka pesii harvalukuisena valoisissa metsiköissä ja metsänreunoissa koko Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Pesimäpaikan tyypillistä ympäristöä ovat avomaiden tai vesien hallitsemaa maisemaa kirjoavat, harvaa männikköä kasvavat metsäsaarekkeet, saaret ja rannat, siemenpuiset hakkuaukeat sekä avomaiden ympäröivät kuusikkolaidut. Rehevät niityt ja kosteikot ovat suosittuja saalistusympäristöjä, joilla käydään korentojahdissa useiden kilometrienkin päässä pesäpaikalta. Nuolihaukka viihtyy myös tiheään ihmisasutuksen piirissä kaupungeissa, missä se tavoittaa saaliikseen minkä tahansa lentävän pikkulinnun aina pääskyihin ja tervapääskyyn saakka. Se myös pesii rakennetun ympäristön puristuksessa säilyneissä pienissä metsänsirpaleissa. Sisämaassa kanta on selvästi harvempi kuin rannikon tuntumassa – pesimätiheys lienee keskimäärin vain 1–2 reviiriä/100 km².

Nuolihaukka kuuluu Uudenmaan vanhaan pesimälinnustoon. Kanta näyttää viime vuosina pysyneen verraten vakaana tai jopa vahvistuneen (Honkala ym. 2014, Solonen 2014). Vantaalla nuolihaukka on harvalukuinen, avomaiden ja vesien liepeillä sijaitsevien valoisien metsiköiden pesimälintu. Vuosien 2001–2014 32 esiintymisalueesta parhaana vuotena lähes puolet todettiin asutuksi (Taulukko 1). Seurantajakson aikana suuntaus on ollut selvästi kasvava. Koko kaupungin pesimäkanta lienee nykyisin 10–15 paria.

Pöllöt

Huuhkaja

Huuhkaja pesii harvalukuisena koko Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Tyypillistä pesimäympäristöä ovat hakkuuaukeiden, viljelysten ja vesien pilkkomat, kallioiset metsäalueet. Vainon vähennyttyä rauhoituksen myötä ei ihmisen läheisyydellä näytä nykyisin olevan merkittävää huuhkajaa karkottavaa vaikutusta. Laji onkin viime aikoina asettunut yhä enenevässä määrin pesimään aivan runsaasti saaliseläimiä tarjoavan ihmisasutuksen tuntumaan. Ihmisen seuralaisena viihtyvät eläimet, erityisesti kaatopaikkojen rotat ja lintuvieraat, ovat vaikuttaneet jo kauan huuhkajan esiintymiseen. Huuhkaja on hyötynyt myös metsien käsittelystä hakkuiden paljastaessa umpeenkasvaneita, muuten pesintään sopivia mäenrinteitä ja kallioita, ja lisätessä saalistukseen sopivia avoimia metsämaita. Laajaan elinpiiriin kuuluu kuitenkin monenlaisia maastokuvioita. Huuhkajan pesä on maassa, tavallisesti kallionkielekkeellä, puun katveessa tai hakkuuaukealla juurakon alla. Pesimätiheys on tavallisesti 1–3 reviiriä/100 km².

Huuhkaja kuuluu Uudenmaan perinteiseen pesimälajistoon. Viime aikoina kanta näyttää taantuneen ilmeisesti ravintotilanteen huononnettua sekä luontaisesti että jätehuollon uudistumisen ja monien avokaatopaikkojen sulkemisen seurauksena (Solonen ym. 2010).

Vantaalla huuhkaja on vähälukuinen kallioisten metsämaastojen asukas. Vanhastaan kaupungin rajojen tuntumasta tunnetaan viisi esiintymisaluetta, joista neljältä on myös pesintätietoja (Solonen 2000). Vuosien 2001–2014 aikana on havaittu 10 esiintymisaluetta, joista parhaimmillaan viisi on ollut asuttuna saman vuoden aikana (Taulukko 2). Tämä viittaa noin viiden parin pesimäkantaan (Taulukko 3). Osa pesinnöistä tapahtunee kuitenkin naapurikuntien puolella.

Taulukko 2. Pöllöjen esiintymisalueiden kokonaismäärät ja asutuiksi todettujen reviirien määrät Vantaalla vuosina 2001–2014.

Laji	Alueita	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Huuhkaja	10	3	3	5	3	3	3	1	3	2	2	2	4	5	3
Varpuspöllö	17	1	4	4	2	1	0	3	2	0	4	1	5	2	3
Lehtopöllö	42	10	11	13	10	18	16	15	16	23	1	8	9	7	9
Viirupöllö	6	2	1	1	3	1	1	0	2	2	1	2	2	1	2
Sarvipöllö	19	0	0	0	1	1	4	1	2	6	0	3	2	2	1
Helmipöllö	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0

Varpuspöllö

Varpuspöllö pesii Uudellamaalla harvalukuisena monenlaisissa metsissä (Solonen ym. 2010). Tyypillisintä pesimäympäristöä ovat varttuneet kuusikot, missä on sekapuuna runsaasti iäkkäitä haapoja. Paremman puutteessa kelpaavat myös muunlaiset metsät. Pesä on tavallisesti vanhassa tikankolossa, mutta varpuspöllö voi pesiä myös sopivanlaiseen pönttöön. Kannan tiheys lienee sopivassa pesimäympäristössä tavallisesti noin 3–4 reviiriä/100 km².

Varpuspöllö kuuluu Uudenmaan vanhaan metsälinnustoon. Sen esiintyminen tunnetaan kuitenkin puutteellisesti. Varpuspöllön viimeaikainen ”runsastuminen” (Solonen ym. 2010, Honkala ym. 2014) kertookin paljolti vain tietämyksen ja lajin elintapojen tuntemuksen lisääntymisestä. Kannan vuosittaiset vaihtelut voivat olla huomattavia.

Lajin esiintymisestä Vantaalla tiedetään melko vähän. Vuonna 2000 tehtyjen maastotöiden perusteella näyttää siltä, ettei laji kuitenkaan ole niin vähälukuinen kuin aikaisemmin on oletettu (Solonen 1992, 2000). Tehdyissä selvityksissä löydettiin kuusi reviiriä, jotka keskittyivät kaupungin suurimmille metsäalueille. Kaksi reviireistä oli lännessä ja neljä idässä. Vuosina 2001–2014 varpuspöllöstä tehtiin pesintään viittaavia havaintoja 17 esiintymisalueella, samana vuotena enimmillään viidellä reviirillä (Taulukko 2, Liite 4). Ottaen huomioon lajin vaikean havaittavuuden Vantaan kokonaiskanta voi kuitenkin olla jopa kymmenkunta paria.

Lehtopöllö

Lehtopöllö pesii Uudellamaalla yleisenä, mutta harvalukuisena kulttuurialueiden rehevissä metsiköissä ja metsänreunoissa kookkaissa puunkoloissa tai nykyisin yleisimmin pöntöissä (Solonen ym. 2010). Laajojen metsäalueiden sisäosiin laji eksyy harvoin. Pesintä näyttää onnistuvan yhtä hyvin maaseutu- kuin kaupunkiympäristöissäkin, mutta kaupungeissa pöllöjen talvehtiminen ja pesintä ovat vähemmän riippuvaisia myyräkantojen vaihteluista ja talven sääoloista (Solonen 2007). Sopivilla alueilla lehtopöllötiheys voi olla jopa yli 10 reviiriä/100 km² (Solonen ym. 2010).

Lehtopöllö on Uudellamaalla verraten uusi tulokas vähän yli sadan vuoden takaa. Kanta runsastui erityisesti 1970-luvulla, todennäköisesti osittain juuri noihin aikoihin voimakkaasti vilkastuneen pöllöharrastuksen ja sen myötä lisääntyneen, pöllöjen tarpeita vastaavan pöntötyksen ansiosta (Solonen ym. 2010). Sitten lehtopöllöjen määrä on vaihdellut paljolti myyräkantojen runsauden ja talvien ankaruuden mukaan. Huippuvuoden 2009 jälkeen Uudenmaan lehtopöllökanta on ollut varsin niukka (Solonen 2014).

Vuosituhaten vaihteessa Vantaalta tunnettiin 31 lehtopöllön esiintymisaluetta (Solonen 2000). Määrä oli selvästi suurempi kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Muutos johtuu kuitenkin enemmän paikkojen vaihtumisesta kuin kannan vahvistumisesta. Reviireistä 18 oli asuttuna yhden tai useamman kerran seurantajakson aikana. Pesintöjä (pesä tai poikue) todettiin kaikkiaan 24 reviirillä. Vuonna 2000 löytyi kahdeksan asuttua reviiriä, joista neljällä todettiin pesintä.

Vuosina 2001–2014 Vantaalla todettiin asuttu lehtopöllöreviiri yhteensä 42:lla esiintymisalueella (Taulukko 2). Näistä 26:lla varmistettiin myös pesintä. Huippuvuotena 2006 asuttuja reviirejä oli 23, mutta sitä seuranneen kannanromahduksen jälkeen todettiin vain yksi reviiri asutuksi. Tästä kanta on elpynyt ja näyttää vakiintuneen noin 10 parin tasolle.

Viirupöllö

Viirupöllö pesii Uudellamaalla harvalukuisena, lähinnä alueen pohjois- ja itäosissa (Solonen ym. 2010). Taigametsien lintuna viirupöllö viihtyy parhaiten laajoilla, syrjäisillä, soiden ja hakkuuaukeiden pilkkomilla, rehevillä metsäalueilla. Se ei kuitenkaan erityisesti karta ihmisen läheisyyttä, vaan saattaa asettua asumaan jopa rauhalliseen pihapuistoon. Muutamia pareja pesii myös tiheimmän asutuksen ja muun vilkkaan ihmistoiminnan tuntumassa kuten pääkaupunkiseudun laajimmilla metsäalueilla. Viirupöllön luonnollisin pesimämetsikkö kasvaa vanhoja kuusia ja haapoja, mutta sopivan pesäpaikan löytyessä minkälainen metsä tahansa, hakkuuaukeasta kalliomännikköön, voi kelvata pesän lähiympäristöksi. Pesä on pötkelön onkalossa, vanhassa petolinnun pesässä tai nykyisin yhä useammin varta vasten pöllöjen käyttöön asetetussa, kookkaassa pöntössä.

Viirupöllö on Uudellamaalla vanha, harvalukuinen pesimälintu. Kannan runsastumista tapahtui erityisesti 1970-luvulla, ilmeisesti paljolti samaan aikaan lisääntyneen pöllöharrastuksen ja pönttötarjonnan ansiosta. Viime vuosikymmeninä kannan runsastuminen näyttää tasaantuneen, ja pieniä hiipumisen merkkejäkin on ollut havaittavissa (Solonen ym. 2010).

Vantaalla laji esiintyy levinneisyysalueensa rajoilla. Kaupungin alueella on vanhastaan asustanut säännöllisesti kaksi paria (Solonen 2000). Toisen parin pesintä on kuitenkin epäonnistunut useina vuosina. Vuonna 2000 vain toinen reviireistä todettiin asutuksi. Vuosina 2001–2014 Vantaalla todettiin viirupöllön asustaneen kuudella eri alueella, parhaimmillaan kolmen reviirin ollessa asuttuna yhtä aikaa (Taulukko 2, Liite 5).

Sarvipöllö

Sarvipöllö esiintyy harvalukuisena koko Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Se viihtyy etenkin viljelysten luonnehtimassa maalaismaisemassa, mutta myös taajamien avomaiden tuntumassa. Keväällä soidinaikaan sarvipöllö on muihin pöllöihin verrattuna vähä-ääninen, ja sen havaitseekin parhaiten kesällä poikasten kerjuuäänten perusteella. Terävästi piiskuttavan poikueen voi tavata niin maaseudun rauhaisassa pellonreunametsikössä kuin liikenteen vilinän keskeltä kerrostaloalueen pihapuistikossa. Sarvipöllön pesimäaikaiseen esiintymiseen vaikuttavat sekä alueellisesti vaihteleva sopivien pesäpaikkojen saatavuus että myös ajallisesti vaihteleva ravintotilanne. Sarvipöllö pesii pääasiassa vanhoissa variksen ja harakan pesissä, joiden saatavuus keskittyy asutuksen, viljelysten ja rantojen lähistöille. Esiintyminen ja pesintäaktiivisuus vaihtelevat vuosittain suuresti myyrien, etenkin peltomyyrän kannanvaihteluiden mukaan. Alueellisesti rikkonaisen ja ajallisesti voimakkaasti vaihtelevan esiintymiskuvan vuoksi sarvipöllön yleinen esiintymistiheys on

vaikeasti arvioitavissa. Koko Uudellamaalla keskimääräinen tiheys lienee korkeintaan muutamia pareja, ehkä vain yksi pari/100 km².

Sarvipöllö lienee ollut jo kauan Uudenmaan viljelysympäristöjen asukas, vaikka tietoja sen varhaisemmasta esiintymisestä onkin niukasti (Solonen ym. 2010). Sarvipöllö on edelleen huonoimmin tunnettuja pöllölajejamme. Havaintojen mukaan sarvipöllön esiintyminen on vaihdellut rajusti ja viime vuosikymmeninä se on ollut runsainta vuosina 1986, 1988 ja 2009 (Solonen 2014). Edellä mainituista syistä kannankehityksen arviointi on vaikeaa, mutta keskimäärin pesimäkanta lienee viime vuosikymmeninä taantunut (Honkala ym. 2014), mahdollisesti ravinnon saatavuuden heikkenemisen myötä (Solonen 2001). Esiintyminen on myös ehkä entistä enemmän keskittynyt parhaiden ravintoapajien ääreen ihmisasutuksen läheisyyteen (Solonen 2007).

Vuosina 2001–2014 Vantaalla havaittiin sarvipöllöjä pesintään viittaavissa olosuhteissa 19:llä alueella (Taulukko 2). Parhaana vuotena havaittiin kuusi reviiriä, huonoimpina laji näyttää olleen täysin kateissa.

Helmipöllö

Pohjoisella havumetsävyöhykkeellä paljolti vaeltelevaa elämää elävä helmipöllö pesii vuosittain vaihtelevasti viljelysten pirstomissa metsissä koko Uudellamaalla (Solonen ym. 2010). Se suosii pesimäympäristönään laajoja metsäalueita ja tuoretta, vanhaa havumetsää. Pesäpaikakseen helmipöllö tarvitsee vanhan palokärjen kolon, jollaisia löytyy parhaiten iäkkäistä haavikoista, mutta silloin tällöin myös vanhoista männiköistä ja yksittäisistä, varttuneista puista erilaisissa metsissä. Pesäkoloksi kelpaa myös riittävän suuri pönttö, joka voi houkutella pöllön pesimään monenlaisiin paikkoihin, metsiin, rannoille ja asutuksen tuntumaan. Pesintään sopivien kolojen saatavuuden lisäksi helmipöllön esiintymistä säätelevät erityisesti vuosittain voimakkaastikin vaihtelevat myyräkannat (Solonen 2001). Parhaimmillaan helmipöllön esiintymistiheys voi olla pitkälti toistakymmentä reviiriä/100 km², mutta kun myyriä on niukasti, reviirejä on huomattavasti harvemmassa ja laji voi puuttua laajoilta alueilta (Solonen ym. 2010).

Helmipöllö on havumetsiemme vanhoja kanta-asukkaita (Solonen ym. 2010). Ravintotilanteen mukaan paikasta toiseen vaeltelevan kannan suuret vuosivaihtelut ja käytettävissä olevien tietojen niukkuus tekevät pitkäaikaisen kannankehityksen hahmottamisen vaikeaksi. Kevätsoitimen ja pesimäaikaisen esiintymisen perusteella vaikutelmana kuitenkin on, että pesivä kanta on viime vuosikymmenten saatossa selvästi pienentynyt niin Uudellamaalla (Solonen 2014) kuin koko maassakin (Honkala ym. 2014). Yhtenä syynä tähän pidetään talvien sääolojen muuttumista leudontumisen myötä pikkunisäkkäiden talvehtimiselle aikaisempaa epäedullisemmaksi (Solonen 2001).

Vuosina 2001–2014 Vantaalla havaittiin helmipöllöreviiri vain kahdella alueella ja vain kahtena vuotena (Taulukko 2). Tämän perusteella helmipöllö näyttää nykyisin olevan Vantaalla pesimäaikaan vain satunnainen asukas.

Taulukko 3. Petolintukannat ja niissä todetut muutokset Vantaalla vuosina 2001–2014: tärkeimmät elinympäristöt, muuttotavat (kaukomuuttaja, lähimuuttaja, paikkalintu, vaelluslintu), arvio keskimääräisestä kannan koosta Vantaalla (* = esiintyminen satunnaista) sekä kannankehityksen viimeaikainen suunta Vantaalla ja koko Suomessa (– = taantuva, + = runsastuva, ± = ei selvää muutosta).

Laji	Elinympäristö	Muutto	Kannan koko Vantaalla	Suuntaus VantaallaSuomessa	
Mehiläishaukka	Vanhat metsät	Kauko	5	–	–
Ruskosuohaukka	Kosteikot	Kauko	1	+	+
Kanahaukka	Vanhat metsät	Paikka	15	+	–
Varpushaukka	Korpikuusikot tms.	Lähi	10	–	–
Hiirihaukka	Vanhat metsät	Lähi	5	–	–
Tuulihaukka	Kulttuurimaisemat	Lähi	7	+	+
Nuolihaukka	Metsäsaarekkeet	Kauko	10	+	+
Huuhkaja	Kalliometsät	Paikka	5	±	–
Varpuspöllö	Vanhat metsät	Paikka	10	±	(+)
Lehtopöllö	Puistot, metsänreunat	Paikka	10	–	±
Viirupöllö	Vanhat metsät	Paikka	3	+	+
Sarvipöllö	Kulttuurimaisemat	Vaellus	3	±	–
Helmipöllö	Vanhat metsät	Vaellus	-1 *	(±)	–

Tulosten tarkastelua

Vuosina 2001–2014 Vantaalla koottu aineisto antaa melko luotettavan kuvan alueen petolinnustosta ja siinä tapahtuneista muutoksista (Taulukko 3). Aineiston laatu ei kuitenkaan ole täysin yhdenmukainen koko alueella, kaikkina vuosina ja eri lajien osalta. Havainnointi on useimpina vuosina painottunut Vantaan laajimmille metsäalueille ja tiettyihin lajeihin. Tarkimmin seuratut lajit ovat kanahaukka, tuulihaukka, huuhkaja, lehtopöllö ja viirupöllö. Eri lajien havaittavuudessa on myös suuria eroja, jotka vaikuttavat aineiston vertailukelpoisuuteen lajien välillä.

Arvioiden mukaan vain viiden petolintulajin pesimäkanta Vantaalla on kymmenen paria tai enemmän (Taulukko 3). Nykyisin kanahaukka näyttäisi olevan alueen runsaslukuisin petolintulaji. Seuraavina olisivat suurin piirtein yhtä runsaina varpushaukka, nuolihaukka, varpuspöllö ja lehtopöllö. Monien lajien kannoissa näyttää kuitenkin tapahtuneen viime vuosina selviä muutoksia ja näin ilmeisesti tapahtuu syystä tai toisesta tulevaisuudessakin.

Suuntauksia

Vantaan petolinnustossa on niin menestyviä voittajia kuin taantuvia häviäjiäkin – kuten koko Uudenmaan (Solonen 2014) ja myös koko valtakunnan puitteissa (Honkala ym. 2014). Petolintukantojen paikalliset muutokset eivät kuitenkaan aina seuraa lajien

kannoissa yleisesti tapahtuvia muutoksia (Taulukko 3). Vantaalla ja koko maassa taantuneita petolintulajeja näyttävät olevan mehiläishaukka, varpushaukka ja hiirihaukka. Yhdenmukaisesti runsastuneita lajeja taas ovat ruskosuohaukka, tuulihaukka, nuolihaukka ja viirupöllö. Selvä poikkeus yleisestä suuntauksesta on kanahaukan runsastuminen Vantaalla, mikä liittyy lajin viimeaikaiseen nopeaan kaupunkilaistumiseen pääkaupunkiseudulla (Solonen 2014). Hieman päinvastainen poikkeus on lehtopöllön taantuminen, vaikka huippuvuoden 2009 jälkeinen romahdus näkyy selvästi myös koko maan kannassa (Honkala ym. 2014). Vantaan huuhkajakanta näyttää taas säilyneen ennallaan, vaikka koko maan kanta on jo jonkin aikaa taantunut. Koko maassa taantuneiden vaelluspöllöjen esiintyminen Vantaalla on niin vähäistä ja satunnaista, ettei paikallisista suuntauksista voi sanoa juuri mitään.

Petolintujen tulevaisuus Vantaalla

Vantaalla taantuneet petolintulajit ovat lähinnä vanhoja ja hoitamattomia metsiä suosivia lajeja (Taulukko 3). Runsastuneet tai runsautensa säilyttäneet lajit taas ovat enimmäkseen ihmisasutuksen läheisyydessä saatavilla olevia resursseja tavalla tai toisella hyödyntäviä lajeja. Elinympäristöjen tuhoutuminen rakentamisen ja metsien hakkuun seurauksena onkin edelleen vakavin Vantaan petolintujen esiintymistä uhkaava tekijä (vrt. Solonen 1992). Lisääntynyt liikenteen ja melun aiheuttama häiriö on myös heikentänyt vielä muuten hyvin säilyneiden pesimäympäristöjen laatua. Ympäristön laadun heikkenemisen välillisiä vaikutuksia lintuihin ei juuri tunneta, mutta näyttää siltä, että monien epäedullisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta Vantaan petolinnusto olisi köyhtymässä. Toisaalta lintujen sopeutuminen elämiseen ihmisen läheisyydessä saattaa muuttaa tilanteen melko nopeastikin aikaisempaa edullisemmaksi ainakin joidenkin lajien osalta. Tällä hetkellä tällaisesta kehityksestä parhaan esimerkin tarjoaa kanahaukan nopea kaupunkilaistuminen pääkaupunkiseudulla (Solonen 2012).

Suojelu, hoitotoimet ja seuranta

Tärkein keino Vantaan petolintujen suojelemiseksi on niiden toistaiseksi säilyneiden elinympäristöjen suojelu. Tärkeimpiä suojeltavia kohteita ovat tässä mielessä vanhat metsät, korpipainanteet ja kolopuut. Petolintujen tunnettujen pesimäpaikkojen säilyminen olisi pyrittävä turvaamaan pitkäjänteisesti. Missä tämä ei ole pakottavista syistä mahdollista, pitäisi etsiä lähialueilta korvaavia suojeltavia kohteita. Alueiden houkuttelevuutta voidaan lisätä rakentamalla sopiviin paikkoihin keinotekoisia pesäalustoja.

Vantaan petolintujen seurantaa olisi tarpeen jatkaa, koska joidenkin lajien kannankehitys näyttää tällä hetkellä hyvin huolestuttavalta – myös koko maan puitteissa. Toisaalta joidenkin lajien esiintymistiedot ovat liian puutteellisia luotettavien johtopäätösten tekemiseen. Vuoden 2015 petolintututkimuksen tarkoituksena onkin täydentää näitä puutteita ja tuottaa kattava kuva Vantaan petolintukantojen nykytilasta tulevaisuuden suojelu- ja seurantatoimien pohjaksi.

Kirjallisuus

- Honkala, J., Valkama, J. & Saurola, P. 2014: Petolintuvuosi 2013 – enimmäkseen valju ja tasapaksu. – Linnut-vuosikirja 2013: 55–65.
- Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 685 s.
- Solonen, T. 1991: Vantaan uhanalaiset ja harvalukuiset lintulajit 1986-90. – Vantaan ympäristöasiainkeskuksen julkaisu C7:1991. 26 s.
- Solonen, T. 1992: Vantaan uhanalaiset lintulajit ja niiden elinympäristöt. – Vantaan kaupunki, Ympäristöasiainkeskuksen julkaisuja C9:1992. 20 s.
- Solonen, T. 2000: Vantaan haukkametsätutkimus 2000. – Luontotutkimus Solonen Oy & Vantaan kaupunki, Helsinki–Vantaa. 16 s.
- Solonen, T. 2001: Ehtyvätkö pöllöjen eväät? – Linnut 36(2):6–9.
- Solonen, T. 2003: Vantaan haukkametsäprojekti 2003. – Luontotutkimus Solonen Oy & Vantaan kaupunki, Helsinki–Vantaa. 4 s.
- Solonen, T. 2007: Kaupunkilinnut – voittajia vai häviäjiä? – Tringa 34:94–101.
- Solonen, T. 2008: Larger broods in the Northern Goshawk *Accipiter gentilis* near urban areas in southern Finland. – Ornis Fennica 85:118–125.
- Solonen, T. 2010: Uhanalaiset lintulajit Uudellamaalla. – Teos: Solonen, T., Lehtikoinen, A. & Lammi, E. (toim.), Uudenmaan linnusto, ss. 141–160. Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa ry., Helsinki.
- Solonen, T. 2012: Luonnonmetsää suosivat lintulajit kaupunkimetsissä. – Tringa 39:18–26.
- Solonen, T. 2014: Uudenmaan petolinnusto – menestyjiä ja häviäjiä. – Tringa 41:80–92.
- Solonen, T., Lehtikoinen, A. & Lammi, E. (toim.) 2010: Uudenmaan linnusto. – Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa ry., Helsinki. 509 s.



Liite 1. Mehiläishaukan esiintymisalueet Vantaalla 2001–2014.



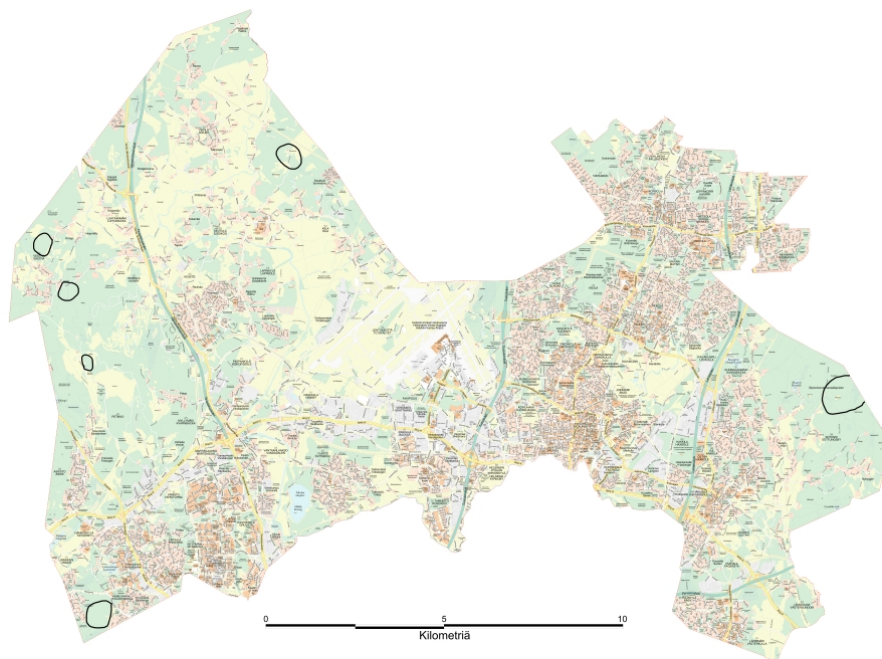
Liite 2. Kanahaukan esiintymisalueet Vantaalla 2001–2014.



Liite 3. Hiirihaukan esiintymisalueet Vantaalla 2001–2014.



Liite 4. Varpuspöllön esiintymisalueet Vantaalla 2001–2014.



Liite 5. Viirupöllön esiintymisalueet Vantaalla 2001–2014.